

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conferenceการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม ของหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก
จังหวัดอุบลราชธานีDevelopment of Sustainable Agriculture Based on Boonniyom System
in Ratchathani Asoke Community, Ubonratchathani Provinceศิริกุล หวังภูกลาง (Sirikul Wangphuklang)¹ บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bmpen Keowan)²เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) บริบทของหมู่บ้าน (2) สภาพพื้นฐานของสมาชิก (3) ความยั่งยืนของการพัฒนาเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะ ประชากรที่ศึกษา คือ สมาชิกทั้งหมดที่ปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ศึกษาจำนวน 80 คน นักบวชที่ปรึกษาจำนวน 3 รูป ผู้รู้ในท้องถิ่นที่ปฏิบัติงานประจำในพื้นที่จำนวน 7 คน เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยไม่สุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต เป็นการวิจัยแบบผสม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา สถิติที่ใช้เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ภูมิประเทศเป็นที่ต่ำเหมือนแอ่งกระทะ มีระบบการผลิตเน้นการทำสิกรรมไร้สารพิษเพื่อการบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของบ้านวัดโรงเรียน (บวร) ใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางการดำรงชีวิต สมาชิกมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง การศึกษาระดับมัธยมตอนต้นและปริญญาตรี ชาวชุมชนส่วนใหญ่มาจากภาคอีสาน ทำอาชีพเกษตร และพบว่าความยั่งยืนของการพัฒนาเกษตรกรรมในรูปแบบสิกรรมบุญนิยมที่ครอบคลุมทั้งดิน น้ำ การปลูกพืช การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแปรรูป การตลาดและเครือข่าย มาบูรณาาร่วมกันเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้ง 3 ด้านในระบบบุญนิยม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม คือ ผลิต บริโภค ใช้ร่วมกัน ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยมคือสร้างสัปปายะ4 และสังคมบุญนิยม สมาชิกร่วมแรงร่วมใจกัน ปัญหาที่พบคือสมาชิกบางส่วนยังขาดความรู้ด้านเกษตร โดยมีข้อเสนอแนะ การจัดการองค์ความรู้ พัฒนาด้านการผลิต โดยเน้นการพึ่งตนเองและสร้างเครือข่าย

คำสำคัญ เกษตรกรรมยั่งยืน ระบบบุญนิยม ราชธานีอโศก

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sirikul1106@gmail.com² รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th³ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Yoobench@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the village context (2) basic conditions of members (3) sustainable development of agriculture under Boonniyom system (4) problems and recommendations. The population of the study included all 80 members who participated in the activities in the area, 3 monk consultants, and 7 local gurus. The data was collected using non-sampling method. Tool used in collecting data were the questionnaire, in-depth interview, and observation form. It was a mixed-method research. Package software was used for quantitative data analysis The qualitative data was analyzed using the content-based. Statistics used were: descriptive, The results revealed that (1) Ratchathani Asoke village was in lowland with water logged every year, The terrain is as low as the pan basin. utilities has a production system focused on making organic farming for consumption and living the life according to Boonniyom approach. (2) More than half of the members was women. They had completed secondary school and bachelor degree. The majority of the community members came from northeastern part of Thailand and mainly worked as a farmer. (3) Agricultural sustainability had been developed under the framework of Boonniyom agriculture. Sustainable agriculture has been developed in the form of "merit-making", covering both soil, water, cropping, local wisdom, processing, marketing and networking to the integrate together for create all 3 sustainability aspects with Boonniyom system. Agricultural sustainability were to adopt the public sharing economy which produce, consume and use resources and products together and to recreate the appropriate environment such as location, food, people, and Dhamma. It was a society of Dhamma practice which followed philosophy, outstanding precepts, and experts in the field. (4) The main problem found that people were not knowledge of Agricultural. The recommendation was to training ,providing knowledge of Agricultural create human that holds the 5 precepts and at least avoids vices, Self reliance. and network building

Keywords: Sustainable agriculture, Boonniyom system, Ratchathani Asoke

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

บทนำ

การพัฒนาเกษตรแผนใหม่ของไทยที่ผ่านมา วิถีชีวิตสังคมไทยถูกครอบงำให้ก้าวตามระบบทุนนิยมมุ่งให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วยอย่างไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด การเพิ่มรายได้เป็นหลัก ไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรทำให้เกิดปัญหาแก่งัดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดผลกระทบคุณภาพชีวิต จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดแนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้สังคมในด้านการเกษตรได้มีทางเลือกใหม่เกิดขึ้นซึ่งปฏิเสธการทำเกษตรแผนใหม่ที่ก่อผลกระทบมากมายหลายประการ ดังนั้นเกษตรกรรมยั่งยืนจึงเป็นแนวทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาการเกษตรที่เกิดขึ้นในช่วงที่ประสบวิกฤติดังกล่าว

เกษตรกรรมยั่งยืนตามความหมายขององค์การสหประชาชาติ คือ เป็นระบบเกษตรกรรม ผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างดิน การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ มีทิศทางในการเลิกใช้ทรัพยากรจากภายนอกระบบ ซึ่งเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของบุคคล ตลอดจนเน้นการปรับเปลี่ยนตามกระบวนการธรรมชาติของท้องถิ่นนั้นๆ ภายใต้หลักการ 3 ประการ ได้แก่ **ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ** ว่าด้วยการจัดการดิน การหมุนเวียนพืชพันธุ์ที่ปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิต ลดการใช้สารเคมี สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช และไม่พึ่งพาเครื่องจักรการเกษตร **ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม** ว่าด้วยการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การหาสิ่งทดแทน นำทรัพยากรธรรมชาติเวียนกลับมาใช้ใหม่ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ต่อโครงสร้างของดิน และต่อความหลากหลายทางชีวภาพ **ความยั่งยืนด้านสังคม** ว่าด้วยการใช้แรงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสามัคคีในชุมชนสังคม

ในประเทศไทย เกษตรกรรมยั่งยืนได้เกิดการรวมตัวกันครั้งแรกของภาคประชาสังคม เมื่อพ.ศ. 2520 จนกระทั่งพ.ศ. 2535 สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก ได้ให้คำนิยามว่า “เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ สามารถผลิตอาหารที่มีคุณภาพ และพอเพียงตามความจำเป็นพื้นฐาน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภค พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเอื้ออำนวยให้เกษตรกร และชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระ ทั้งนี้เพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติโดยรวม” (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย). 2547) ทางหมู่บ้านชุมชนราชธานีโสภณมีการพัฒนาเกษตรยั่งยืนภายใต้ผู้นำจิตวิญญาณ ท่านสมณะโพธิรักษ์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561) ให้คำแนะนำในการมีกิจกรรมเพาะปลูกพืชเพียงอย่างเดียว ไม่เกี่ยวกับสัตว์ เป็นการทำกิจกรรมธรรมชาติ ซึ่งนับเป็นหนึ่งในสามอาชีพกุ่มนุษยชาติตามอุดมการณ์ ได้แก่ ขยะวิทยา ปุ๋ยสะอาด และกิจกรรมธรรมชาติ ซึ่งมีหลักการทำกิจกรรมโดยไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และไม่ใช้ยาฆ่าแมลง การผลิตเน้นที่ความปลอดภัยของมนุษยชาติ ผลิตอาหารเพื่อสุขภาพ ปราศจากสารพิษสำหรับผู้มีศีล ผู้ปฏิบัติธรรม ไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ไม่ทำลายชีวิตสัตว์และสิ่งแวดล้อม กระบวนการผลิตปุ๋ยชาวชุมชนผลิตปุ๋ยใช้เอง ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ จากวัตถุดิบของเหลือใช้เป็นขยะสด เช่น เศษผัก เศษผลไม้ และเศษอาหารต่างๆ การทำปุ๋ยยูเรียเทอโบ (น้ำหมักปัสสาวะ) เป็นต้น สมาชิกชุมชนจึงมีจุดมุ่งหมายในการทำเกษตร เพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติธรรมพร้อมกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยให้กับชุมชน และการแบ่งปันผู้อื่น

ทั้งนี้ชุมชนประสบปัญหาในการทำเกษตร ด้วยข้อจำกัดพื้นฐานของสมาชิกที่มาจากหลากหลายอาชีพ บางส่วนไม่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ ประกอบด้วยการฝึกฝนตนเองในการยกระดับการพัฒนาจิตใจไม่เข้มข้นพอ ส่งผลต่อความศรัทธาตั้งใจในการทำเกษตร ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงค้นหาความรู้ความจริงของชุมชน ด้วยการศึกษาเรื่อง การพัฒนา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8 The 8th STOU National Research Conference

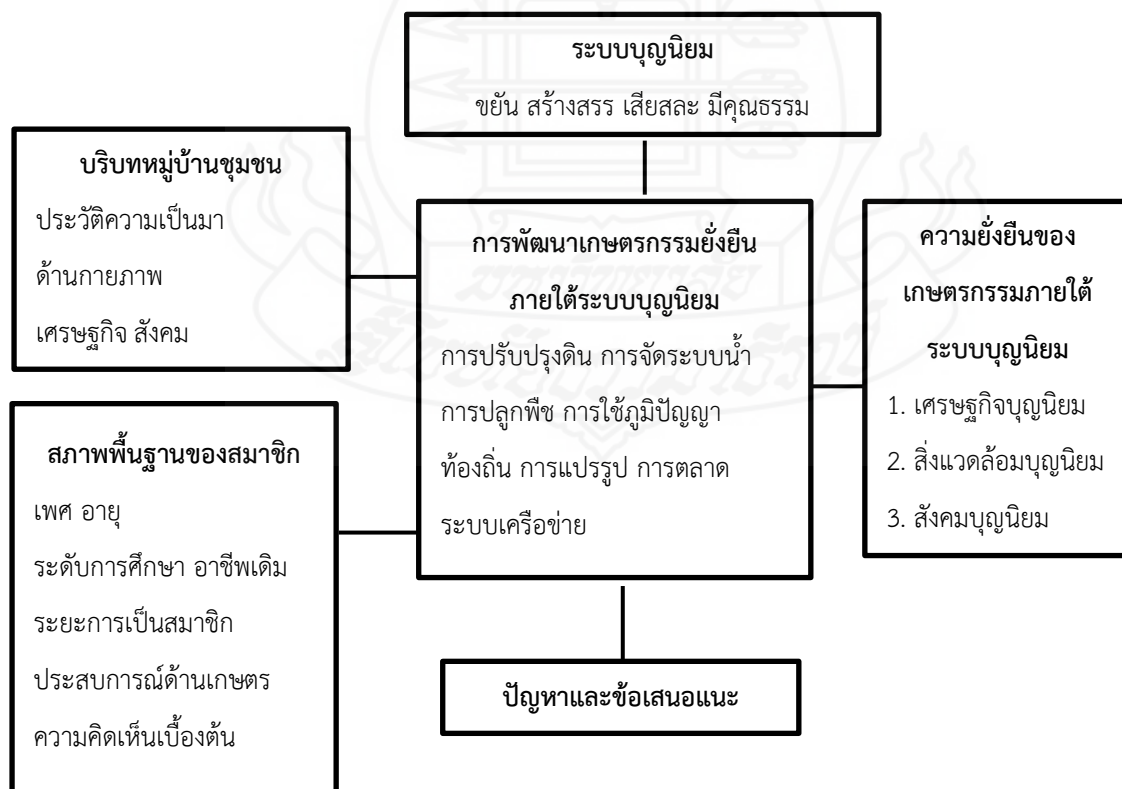
เกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยมของหมู่บ้านชุมชนราชธานีโอศก จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีกรอบแนวคิด ตามแนวคิดระบบบุญนิยม คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการงานของส่วนกลาง โดยที่สมาชิกชุมชนมีการฝึกฝนตนเองในการขัดเกลา ลด ละ เลิก ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นฐานในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยไม่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน เผยแพร่ข้อมูลที่ค้นพบไปยังสังคมประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของหมู่บ้านชุมชนราชธานีโอศก
2. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปของสมาชิกชุมชน
3. เพื่อศึกษาความยั่งยืนของการพัฒนาเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม

กรอบแนวคิดการวิจัย

เรื่องการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดระบบบุญนิยมของชาวโอศก และแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน มาเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ระเบียบวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยนำการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้ในการสนับสนุนการวิจัยเชิงคุณภาพ บางส่วน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณโดยการตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สมาชิกชุมชนที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ประจำในพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนทั้งหมด จำนวน 80 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมที่ปฏิบัติงานประจำในพื้นที่ จำนวน 7 คน นักบวชเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นที่ปรึกษาประจำ จำนวน 3 รูป ศึกษาและเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยไม่สุ่มตัวอย่าง เลือกพื้นที่วิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนของหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก จำนวน 76 ไร่ มีวิธีดำเนินการดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

- 1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบริบทของหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก แนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน แนวคิดระบบบุญนิยม
- 2) แบบสอบถามทั้งชนิดปลายปิดและปลายเปิด ซึ่งสร้างจากกรอบแนวคิดในการวิจัย ประเด็นการศึกษา ได้แก่ สภาพพื้นฐานทั่วไปและความคิดเห็นเบื้องต้นของสมาชิกลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและเติมข้อความในช่องว่าง การมีส่วนร่วม แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้ ความคิดเห็น ความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม เป็นคำตอบให้เลือก 5 ระดับ
- 3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะ
- 4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชุมชนจึงได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับสมาชิกชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา (ชาย โพธิ์สีดา, 2552, น.324) โดยสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการบันทึกเรื่องราวรายละเอียดข้อเท็จจริงต่างๆ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

- 1) การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ทำการตรวจสอบโดยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทั้งฉบับที่สร้างขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบข้อคำถาม ความเหมาะสม ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนำมาปรับปรุงแก้ไข
- 2) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ค่า IOC = 1
- 3) การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (reliability) นำแบบสอบถาม ไปทดสอบกับสมาชิกที่มีใช้กลุ่มที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 คน วัดความสอดคล้องภายในตามวิธีการหาค่า Cronbach's alpha โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการคำนวณ ได้ค่าความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามเรื่องความยั่งยืนของเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม = 0.791

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่างๆ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของชาวอโศกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากพื้นที่วิจัยภาคสนาม จากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ รวมทั้งการบันทึกภาพ และทำการประมวลผลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2560 ถึง เดือนเมษายน 2561 รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 6 เดือน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากแบบสอบถามปลายเปิด และการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพรรณนาแบบความเรียง ดีความ สรุปตามข้อเท็จจริงกับประเด็นปัญหาที่สามารถตอบคำถามการวิจัย เพื่อนำมาเสนอเป็นข้อสรุปผลการวิจัย 2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยการวัดเชิงจิตวิสัย (Subjective test) ประกอบด้วย ระดับการมีส่วนร่วม ระดับการเรียนรู้ ระดับความคิดเห็น ระดับความยั่งยืนของเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม ทั้งนี้การประเมินมีตัวเลือกให้ตอบเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 1-น้อยที่สุด ถึง 5-มากที่สุด โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ดังนี้ 1.00-1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด ส่วน 1.81-2.60 หมายถึง ระดับน้อย 2.61-3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง 3.41-4.20 หมายถึง ระดับมาก และ 4.21-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด 3) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต นำมาจัดระเบียบข้อมูลในเชิงเนื้อหาให้เป็นระบบตามหมวดหมู่เชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกันในเชิงพรรณนาและสนับสนุนด้วยการแสดงค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุดค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อแสดงเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา และนำผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 กลุ่ม มาหาข้อสรุปเป็นภาพรวมและตีความหมายของผลการวิจัยหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยปรากฏผลดังนี้

1. บริบทของชุมชนที่ศึกษา

หมู่บ้านชุมชนราชธานีโศก หมู่ที่ 10 ตำบลบึงใหม่ อำเภอรินจันราชจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งเป็นหมู่บ้านปีพ.ศ.2539 พื้นที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของกองทัพบกธนบุรี ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2561 มีเนื้อที่ประมาณ 1300 ไร่ จำนวนบ้าน 158 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 426 คน เป็นหมู่บ้านที่เกิดอุทกภัยทุกปี เพราะภูมิประเทศเป็นที่ต่ำเหมือนแอ่งกระทะ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือแม่น้ำมูล มีเส้นทางคมนาคมเข้าสู่หมู่บ้านชุมชนได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ระบบไฟฟ้าที่ใช้บริเวณบ้านของสมาชิกเป็นกำลังไฟ 110 โวลต์ ส่วนที่เป็นอาคารของส่วนกลางใช้กำลังไฟ 220 โวลต์ ด้านการเกษตรและเห็ดนางฟ้าใช้พลังงานแสงอาทิตย์ หมู่บ้านมีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคเป็นน้ำประปาใช้เอง ส่วนในด้านการสื่อสารภายในมีศูนย์กระจายข่าวระบบเสียงตามสายมีไว้บริเวณจุดต่างๆ

มีการดำเนินชีวิต และ ความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่มีอบายมุข สิ่งเสพติด ไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวก มีชีวิตที่ประหยัด ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ปฏิบัติ ศีล 5, ศีล 8, ศีล 10, จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล และ มรรคมีองค์ 8 ตามคำสอน ของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พัฒนาจิตสำนึกให้มีความขยัน สร้างสรรค์ เสียสละ ในการประกอบสัมมาอาชีพเป็นบุญกุศล รู้รักสามัคคี มีเมตตา และ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สังคม

อนุรักษ์พื้นที่พระบดินศ และ สิ่งแวดล้อม ในการรักษานิเวศป่า นิเวศน้ำ และ แบ่งพื้นที่ทำกิจกรรมธรรมชาติไว้สารเคมีทุกชนิด เพื่อ การกินอยู่ภายในชุมชน มีพื้นที่ทำกิจกรรมประมาณ 200 ไร่ มีลักษณะดังนี้ 1) การปลูกข้าว ในพื้นที่ลุ่ม 2) ปลูกผักพื้นบ้าน ผักสวนครัว และพืชสมุนไพร บริเวณรอบบ้านของตนและพื้นที่แปลงกิจกรรมริมมูล 3) ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นในพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนจำนวน 76 ไร่ สภาพความสมบูรณ์ของดินมีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ สภาพดินทรายปนร่วนอุ้มน้ำได้น้อยส่งผลให้พืชไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดี จึงต้องเพาะปลูกแบบผสมผสานด้วยแนวคิดการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ การปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชสมุนไพร พืชตระกูลถั่วหลายชนิด เพื่อช่วย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

สร้างธาตุอาหารในดิน บางพื้นที่เป็นป่าหญ้าคารกทึบ มีดินไม่ใหญ่เป็นบางส่วน ดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายร่วนซุยเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชต่างๆ แบบผสมผสาน 5 ระดับ ตามรูปแบบการทำวนเกษตร ได้แก่ พืชอาหาร สมุนไพร ไม้ผล และไม้ยืนต้น โดยอาศัยป่าช่วยรักษาความชุ่มชื้น ปลูกผักกูดและชะพลูคลุมดิน บางแห่งเป็นพื้นดินปนทรายราบเรียบเหมาะแก่ปลูกไม้ผล พืชผักสวนครัว ทำกิจกรรมผสมผสานแบบประณีต การปลูกพืชแบบที่เลี้ยงโดยปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เช่น การปลูกไม้ผล และไม้ใช้สอย ให้แต่ละชนิดมีการเกื้อกูลกันตามธรรมชาติ การปลูกผักหวานป่าโดยอาศัยพืชที่เลี้ยง

การทำงานที่มีกิจกรรมร่วมกันสร้างสรรค์ผลผลิตด้านปัจจัย 4 (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) เพื่อสร้างสังคมที่พึ่งตนเองอย่าง “ครบวงจร” โดย ยึดหลัก “บุญนิยม” คือการเป็นประโยชน์แก่ ส่วนรวม ตามแนวทางของ เศรษฐกิจบุญนิยมในระบบ “สาธารณโภคี”

มีการอบรม และ เผยแพร่พระธรรมคำสอนแก่ สมาชิกในชุมชน และ ผู้สนใจ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกให้มีความขยัน สร้างสรรค์ เสียสละ รู้รักสามัคคี มีเมตตา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สังคม

การบริหารการปกครองโดยกรรมการชุมชน มีสมณะและสิกขมาตุเป็นที่ปรึกษา ได้แบ่งฐานะของคนทำงานในสังคมออกเป็น 4 ฐานะ ตามภารกิจหน้าที่ยึดหลักคุณธรรมเป็นแกนกำหนดคือ นักบวช นักบริหาร นักบริการและนักผลิต ประกอบกิจกรรมต่างๆ หลายอย่างที่สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันสร้างสรรค์ ได้แก่ การศึกษาบุญนิยม กสิกรรมบุญนิยม พาณิชยกรรมบุญนิยม วัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นงานประจำปี ได้แก่ งานโพชฌังคารียสัจจาญ งานเพื่อฟ้าดิน งานปลูกเสกพระแท้ๆ ของพุทธ งานตลาดอารียะ ทำงานเป็นระบบเครือข่าย เรียกว่า เครือแห มีความสัมพันธ์กันด้านจิตวิญญาณที่มีคุณธรรมร่วมกัน โดยระบบความเป็นเครือญาติทางธรรมที่เรียกว่า “ญาติธรรม” องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้หลากหลายถ่ายทอดพร้อมกับการปฏิบัติจึงเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่ให้ความรู้ในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้สนใจ และเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพึ่งตนเองได้

2. สภาพพื้นฐานทั่วไปและความคิดเห็นเบื้องต้นของสมาชิกชุมชน

1) สภาพพื้นฐานทั่วไปของสมาชิกชุมชน สมาชิกมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 41.75 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปริญญาตรี มีสถานภาพเป็นชาวชุมชน เป็นสมาชิกชุมชนเฉลี่ย 10.93 ปี ส่วนมากเป็นคนภาคอีสานเคยประกอบอาชีพทำเกษตรเป็นเวลาเฉลี่ย 7.58 ปี

2) สมาชิกส่วนมากมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (ผลจากการวัดระดับการมีส่วนร่วมจากแบบสอบถาม) เพราะมีความศรัทธาพอครุสมณะโพธิรักษ์ สมณะ สิกขมาตุและต้องการมาศึกษาปฏิบัติธรรมเพื่อลด ละกิเลส (ผลจากแบบสอบถามปลายเปิดและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม)

3) ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการทำกิจกรรมไร้สารพิษสอดคล้องกับความยั่งยืน 3 ด้าน (ผลจากแบบสอบถามปลายเปิด) พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกเห็นว่าควร มีการปลูกทุกอย่างที่กิน และกินสิ่งที่ปลูก การผลิต การบริโภค และการใช้ร่วมกัน เป็นส่วนกลาง 2) ด้านสิ่งแวดล้อม สมาชิกเห็นว่า ทำให้ดินดี น้ำดี อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทุกสรรพสิ่งเกี่ยวข้องเกื้อกูลกัน ไม่ทำร้ายเบียดเบียนกัน เป็นการสร้างอาหารที่ปลอดภัย 3) ด้านสังคม สมาชิกเห็นว่า สมาชิกของสังคมบุญนิยมเป็นบุคคลที่มีศีล 5 กินมังสวิรัต ไม่มีอบายมุข มีความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เป็นสังคมอบอุ่น อยู่แบบคนจน พออยู่ พอกิน พอใช้ทำงานโดยไม่มีค่าจ้าง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

4) หลักธรรมที่สมาชิกปฏิบัติในการทำกิจกรรม (ผลจากแบบสอบถามปลายเปิด) โดยยึดหลัก การทำงานคือการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การถือศีล 5 กินอาหารมังสวิรัต ไม่เมื่อยบามุข มาทำงานเสียสละแบบชาตุนคือถ้าไรถือว่าเป็นบุญกุศล มีอิทธิบาท มีวรรณะ 9 สาราณียธรรม 6 พุทธพจน์ 7 และสัมมาอาริยมรรคองค์ 8

3. ความยั่งยืนของการพัฒนาเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม

3.1 การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมที่ปฏิบัติงานประจำในพื้นที่ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆและการที่ปฏิบัติงานของสมาชิกชุมชนสามารถสรุปการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนได้ ดังนี้

พื้นที่ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นที่ดอนมีความลาดเทสภาพพื้นที่เป็นดินทรายปนร่วนอุ้มน้ำได้น้อย ส่งผลให้พืชไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดีและให้ผลผลิตต่ำจึงมีการปรับพื้นที่ให้สมดุลเหมาะแก่การเพาะปลูกและการสร้างสวนผลไม้แบบผสมผสานโดยใช้แนวคิดในเรื่องของการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ดังนี้

1) การปรับพื้นที่ดินทำลักษณะขั้นบันไดจากการปลูกผักกูดรักษาคันดินและใช้วัชธรรมชาติดคลุมดินเพื่อป้องกันการกัดเซาะหน้าดิน ไม่มีการไถพรวนหน้าดิน ปรับปรุงดินโดยใช้อินทรีย์วัตถุ ใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ จุลินทรีย์ต่างๆ เพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน

2) การจัดการน้ำมีการผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติโดยการทำแบบแก้มลิงเพื่อดึงน้ำเข้ามาใช้ในพื้นที่ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน กักเก็บน้ำโดยการขุดสระเพื่อสำรองน้ำไว้ในฤดูแล้ง รวมทั้งมีการใช้น้ำในระบบสปริงเกอร์และใช้ฟางคลุมดิน ปลูกพืชคลุมดินป้องกันการระเหยของน้ำ

3) ปลูกพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันโดยไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชสมุนไพร พืชตระกูลถั่วหลายชนิดเพื่อช่วยสร้างธาตุอาหารในดิน พืชต่างๆ เช่น ทูเรียน มังคุด ยางนา ผักหวานปากกล้วย ข่า ตะไคร้ เป็นต้น และช่วยสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ป้องกันความเสี่ยงด้านโรค แมลงศัตรูพืชโดยพืชจะดูแลกันแบบพึ่งพาตนเอง

4) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากในหมู่บ้านชุมชนมีผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านหลายคนจึงมีการอบรมถ่ายทอดสู่ลูกหลานและสมาชิกในพื้นที่ ได้แก่ การหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการน้ำและการปลูกพืชแบบพึ่งพาอาศัยและแบบพืชพี่เลี้ยง การคลุมดินด้วยฟางข้าว การปลูกผักกูดป้องกันการพังทลายของดิน

5) การแปรรูปผลผลิต ได้แก่ พืชผักผลไม้ที่ได้สามารถนำไปแปรรูปเป็นน้ำผักปั่นเพื่อสุขภาพ มะกรูดทำน้ำยาเอนกประสงค์ น้ำยาล้างจาน สบู่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การทำลูกประคบจากสมุนไพร เป็นต้น เพื่อประหยัดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

6) การตลาด มีการจัดการตลาดเพื่อรองรับผลผลิตต่างๆ ได้แก่ ร้านอุทยานบุญนิยม ตลาดนัดชุมชน เครือข่ายนอกชุมชน ในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานเพื่อฟ้าดิน งานตลาดอาริยะ การจำหน่ายผลผลิตภายใต้หลักคุณธรรมและนโยบายการตลาดของหมู่บ้านชุมชน คือ ขายถูกกว่าตลาด ขายเท่าทุน ขายต่ำกว่าทุนและแจกฟรี

7) เครือข่าย สมาชิกได้รับการอบรม สัมมนาวิชาการ การศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มองค์ความรู้อย่างสม่ำเสมอจึงเกิดการรวมตัวกันของเครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศได้แก่ สวนสาธิต ผืน จังหวัดอำนาจเจริญ ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างงาน สร้างกิจกรรมร่วมกันในวันประเพณีต่างๆของชุมชนอย่างต่อเนื่อง สร้างความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจจากการผลิต บริโภค ใช้ร่วมกันในส่วนกลาง สร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับธรรมชาติโดยอาศัยหลักธรรมของการไม่เบียดเบียนกันและสังคมมีศีลสร้างความเข้มแข็งจากการพึ่งตนเองในกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งชุมชนและเครือข่าย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

3.2 ความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก และแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้

1) การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม เป็นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความยั่งยืนใน 3 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม การทำกิจกรรมไร่สารพิษของสมาชิกมีการร่วมทำ ร่วมอยู่ ร่วมกินเป็นสาธารณโภคี สร้างผลผลิตเข้าส่วนกลาง ทำให้ประหยัดแรงงาน ประหยัดต้นทุน ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเอง การขาดทุนคือกำไรเพราะเป็นเรื่องของการกินอยู่ร่วมกัน แบ่งปันรายได้รายรับที่เป็นलग ที่ไม่ใช่เงินทองลาภยศสรรเสริญที่เป็นวัตถุลาก

(2) ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยม การทำกิจกรรมไร่สารพิษสมาชิกมีส่วนร่วมในการสร้างสัปปายะ 4 ให้เกิดความเหมาะสม ประกอบด้วย เสนาสนะสัปปายะคือ สถานที่สะดวก เหมาะสม อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก และไม่มีมลพิษ บุคคลสัปปายะเป็นบุคคลที่มีศีล อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ทำให้คนมีเมตตา กรุณา เกื้อกูลกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกัน อาหารสัปปายะ บริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัย ไม่มีสารพิษ และมีธัมมะสัปปายะ เป็นหลักปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติ

(3) ด้านสังคมบุญนิยม กลกิจกรรมไร่สารพิษกับธรรมะต้องคู่กัน ต้องทำโดยการลดละกิเลส ลดโลภ ความอยากได้ ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับจิตวิญญาณ คือ ต้องมีหัวใจของการเสียสละเป็นคนจนที่มีความจนที่พอเหมาะ พอใช้โดยเอาไว้มาก ในความพอเอาแต่น้อยรู้จักพอ (สันโดษ) เป็นคนกล้าจน (อัปปิจฉะ) เป็นคนไม่สะสม (อปจยะ) และเป็นคนขยัน (วิริยารัมภะ) โดยเฉพาะ มีการกินการใช้อย่างสาธารณะ ที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการของเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม สามารถสรุปดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม เป็น การสร้างของกินของใช้ที่ไม่เป็นสิ่งมอมเมาไม่เป็นพิษ สร้างผลผลิตเพื่อการกิน การใช้ร่วมกัน โดยปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก และการใช้เศษพืชต่างๆมาหมักทำปุ๋ย (2) ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยม การทำกิจกรรมไร่สารพิษเป็นการสร้างความปลอดภัยด้านอาหาร อยู่ในหมู่มิตรดี สหายดี สังคมและสิ่งแวดล้อมดี และ ร่วมกันสร้างน้ำตก ลำธาร สร้างป่า สร้างดิน ที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) ด้านสังคมบุญนิยม ทุกคนรักษาศีล 5 ละอบายมุข และกินมังสวิรัต เติบโตช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในกิจการงานต่างๆในชุมชน และการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ขยัน อดทน กตัญญู

3) แหล่งความรู้และการเรียนรู้ แบ่งลักษณะการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (1) สื่อรายบุคคล สมาชิกมีการเรียนรู้จากปราชญ์/ผู้รู้ในท้องถิ่นและนักบวช (2) สื่อกลุ่ม สมาชิกมีการเรียนจากการบรรยายและการอบรม (3) สื่อมวลชน สมาชิกมีการเรียนจากสื่อโทรทัศน์ (4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สมาชิกมีการเรียนรู้จากเว็บไซต์ เฟสบุ๊กและไลน์

4) ความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม สมาชิกชุมชนมีความเห็น ดังนี้ (1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม ทำให้เกิดการบริโภค การผลิตร่วมกัน และการตลาดบุญนิยม (2) ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยม เกิดจากสมาชิกได้พึ่งธรรมชาติและสามารถนำไปปฏิบัติได้ การอยู่ในหมู่มิตรดี สหายดี มีอาหารอุดมสมบูรณ์ และสถานที่เหมาะสมและน่าอยู่ (3) ด้านสังคมบุญนิยม เกิดจากสมาชิกมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญา คือ ศีลเด่น เป็นงาน และชาววิชา (4) ปัจจัยเกื้อหนุนที่เกี่ยวข้องต่อความยั่งยืน จากการมีนักบวช/ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นที่ปรึกษา มีกฎระเบียบของชุมชนที่เป็นระบบ และมีเครือข่ายเกื้อกูลกัน มีองค์กรรัฐสนับสนุน

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม

1) ปัญหาในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม พบว่า มีปัญหาจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม มีประเด็นที่ควรแก้ไขโดยเฉพาะด้านการวางแผนการผลิตและการเก็บพันธุ์กรรม 2) ด้านสิ่งแวดล้อม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

บุญนิยม บุคคลบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและชาติศรัทธาในการสืบสานอย่างจริงจัง 3) ด้านสังคมบุญนิยม องค์ความรู้ด้านการเกษตรยังมีข้อจำกัด การทำงานหลายฐานงานทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการกลุ่ม และ 4) ด้านปัจจัยเสริมหนุน เรื่องกฎระเบียบของชุมชนเรื่องการจัดการด้านการเกษตรไม่ชัดเจน รัฐให้การสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง

2) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยมควรมีการวางแผนการผลิตและร่วมมือกันเก็บพันธุ์กรรมของพืช 2) ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยม สมาชิกควรสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม 3) ด้านสังคมบุญนิยม ชุมชนควรจัดการอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และจัดสรรเวลาทำงานของแต่ละบุคคลให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และ 4) ด้านปัจจัยเสริมหนุน ต้องสร้างกฎระเบียบให้ชัดเจน และรัฐบาลควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยมของหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี มีสิ่งที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

หมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศกเป็นสังคมผู้ปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา ดำเนินชีวิตตามแนวทางบุญนิยมที่เน้นการให้ การเสียสละแก่สังคมและมนุษยชาติเป็นสำคัญ อยู่ร่วมกันด้วยระบบสาธารณโภคี ทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ทุกคนจะทำงานฟรี ไม่มีเงินเดือน ผลผลิตและทรัพย์สินทั้งหลายมารวมเป็นกองกลาง เพราะสมาชิกทุกคนเข้าใจกันว่า กรรม คือ ทรัพย์แท้ที่ติดตัว ติดตามเราไปทุกภพทุกชาติ ส่วนกลางจึงอุดมสมบูรณ์อันเป็นความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดจากทุกคนได้ช่วยกันให้ และเสียสละให้ส่วนกลางโดยส่วนตัวนั้นยากจน

สมาชิกมากกว่าครึ่งเป็นหญิง มีการศึกษาในระดับมัธยมต้นและปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นชาวชุมชนที่มาจากภาคอีสานและมีประสบการณ์ด้านการเกษตร เนื่องจากหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก มีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ปฏิบัติ ศีล 5 ไม่มีอบายมุข ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ สมาชิกชุมชนมีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะเพศหญิงเห็นทุกข์มากกว่าเพศชายจึงมีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในการถือศีลปฏิบัติธรรมและอาสาเข้ามาทำงานในชุมชนเป็นจำนวนมาก ระดับการศึกษาไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ เพราะสมาชิกชุมชนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาระดับมัธยมต้นและปริญญาตรีที่มาจากภาคอีสานและมีประสบการณ์ด้านการเกษตร มีจิตอาสาเข้ามารับผิดชอบงานเกษตรจะอยู่เป็นฐานงานหลักและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านต่างๆของชุมชนซึ่งเป็นความสำนึกและการปฏิบัติตามความถนัดของตนสอดคล้องการศึกษาของทิวเมฆ นาวาบุญนิยม (2557, น.118) เรื่องการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม พบว่าสมาชิกชุมชนมีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะเพศหญิงเห็นทุกข์มากกว่าและปรารถนาจะมาถือศีลปฏิบัติธรรม

ความยั่งยืนของการพัฒนาเกษตรกรรมภายใต้ระบบบุญนิยม ของหมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศก เป็นระบบการทำกิจกรรมไร่สารพัด ภายใต้แนวคิดของสมณะโพธิรักษ์ที่ระบุงถึงพันธกิจในการสร้างอาหาร อันเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 เน้นการเพาะปลูกพืชเพียงอย่างเดียว ไม่เลี้ยงสัตว์ โดยการจัดการทรัพยากรในแต่ละภูมิภาค ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กระบวนการผลิตประกอบด้วย การคืนความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อม สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ มีการปรับปรุงและฟื้นฟูดินด้วยกระบวนการธรรมชาติ การจัดการน้ำที่มีองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีการแปรรูป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ผลผลิต การบริหารตลาดที่เหมาะสมเพื่อเป็นช่องทางการจำหน่าย โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน จำแนกออกเป็นผลของความยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านเศรษฐกิจบุญนิยม เกิดจากการพัฒนาที่มุ่งการสร้างสรร เลือกสร้างตามความจำเป็นด้วยการผลิตปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสมาชิก คือ มีการบริโภค การผลิต และการจัดจำหน่าย ผ่านระบบสาธารณโภคี จัดการทรัพย์สินสมบัติเป็นของส่วนกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของแซมดิน เลิศบุศย์ (2555, น.94) ที่พบว่า ความยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจภายใต้ระบบสาธารณโภคี เกิดจากการพัฒนาที่มุ่งสร้างสรร ผลิตปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตโดยหลักธรรมะ กิน ใช้ ร่วมกัน ส่วนช่องทางจำหน่ายรองรับด้วยตลาดบุญนิยมเป็นตลาดแห่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยมีอุดมคติของตลาด คือ ขายราคาต่ำกว่าตลาดทั่วไป ขายราคาเท่าทุน ขายราคาต่ำกว่าทุน และแจกฟรี สอดคล้องกับพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ความว่า “ขาดทุนของเรา คือ กำไรของเรา” (สมณะโพธิรักษ์, 2557, น.91)

2) ด้านสิ่งแวดล้อมบุญนิยม เกิดจากการพัฒนาที่มุ่งสร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรอบด้าน ทำให้สมาชิกหมู่บ้านได้ฝึกฝนตนเอง โดยไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่ทำลายสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มีสภาพของระบบนิเวศที่เป็นองค์รวมของ สถานที่ บุคคล อาหาร และธรรมะ มีความสอดคล้องกับการบรรยายธรรมของสมณะโพธิรักษ์ เรื่องสัปบายะ 4 กล่าว คือ ประการแรก เสนาสนะสัปบายะ คือ ภูมินิเวศที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก มีน้ำที่ใสสะอาดเหมาะสำหรับใช้บริโภคอุปโภค อากาศที่บริสุทธิ์ น้ำตกที่สวยงาม ที่อยู่บ้านพักบริเวณรอบหมู่บ้าน มีการทำนาทำสวน ประการที่สองอาหารสัปบายะ คือ อาหารอุดมสมบูรณ์ปลอดภัยไร้สารพิษ ไม่ขาดแคลน พืชผักผลไม้ ประการที่สามบุคคลสัปบายะ คือ มิมิตรดี สหายดี มีสัตบุรุษ เป็นสังคมของคนที่ดี และ ประการที่สี่ธรรมะสัปบายะ คือ การได้ฟังสังฆธรรมที่เป็นโลกุตระจากสัตบุรุษ สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541, น.177-178) ในการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวถึง การปรับวิถีแห่งอารยธรรมให้ถูกทางบนฐานแห่งระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติที่ถูกต้อง ว่า ระบบความสัมพันธ์ที่ถูกต้องของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วคือ การยอมรับความจริงว่า มนุษย์เป็นส่วนร่วมอยู่ในระบบการดำรงอยู่และความสัมพันธ์ของธรรมชาติ พัฒนาให้มนุษย์สามารถได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยไม่ทำให้ธรรมชาติเสียหาย เอื้ออำนวยประโยชน์เกื้อกูลแก่กัน ภายในโลกที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเป็นอยู่อย่างผาสุกยิ่งขึ้น และยังพบจากการประชุมปี 2546 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย สรุปได้ว่า การสร้างจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องผลักดันแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดได้อย่างกว้างขวางและเกิดผลเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องมีการรณรงค์ให้เกิดจิตสำนึก ปลูกกระแสการบริโภคอย่างพอเพียงและการผลิตที่สะอาด

3) ด้านสังคมบุญนิยม บุคคลอยู่ร่วมกันเสมือนระบบเครือญาติ เกิดจากการพัฒนาที่มีเป้าหมายภายใต้กรอบของธรรมะ ด้วยการนำศีลมาเป็นแกนของสังคม สมาชิกมีการปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตจากหลักการศีลเด่น เป็นงาน ชาวนา กล่าวคือ ศีลเด่น เน้นให้ทุกคนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เป็นไปตามแนวทางของหลักสัมมาอาริยมรรคองค์ 8 อันเป็นทางสายกลางในการปฏิบัติ จะเริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) ก่อนโดยมีสัมมาวายามะ (ความเพียร) และสัมมาสติ (การระลึกตัว) ควบคู่กับการปฏิบัติสัมมากัมมัฏเฐ (การกระทำ) สัมมาสังกัปปะ (ความคิด) สัมมาวาจา (การพูดจา) และสัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพ) โดยใช้ศีลเป็นตัวขัดเกลาจิตใจเกิดสัมมาสมาธิ (การตั้งมั่น) ตามมหาจิตตารัสกสูตร พระไตรปิฎก เล่ม 14 ส่วนเป็นงาน เน้นการพัฒนาศักยภาพและความรับผิดชอบในการทำงาน ให้รู้ถึงคุณค่าของการทำงานในทิศทางที่เอื้อประโยชน์ทั้งส่วนตนและสังคมส่วนรวม เกิดประโยชน์สูง ประหยัดสุด อันจะเป็นความอนุเคราะห์เกื้อกูลโลก และชาวนา คือ การเกิดสติปัญญา มีความรู้เท่าทันโลก เท่าทันสังคม คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ตรงกับหลักพุทธธรรม 3 ประการ คือ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

โลกวิทู (การรู้เท่าทันโลก) โลกุตระ (การทำตนให้เหนือความเป็นทาสโลก) และโลกานุกัมปายะ (แก้กฏเสียสละช่วยเหลือชาวโลก) สอดคล้องกับการศึกษาของ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อินมปัญญ) และคณะ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน สรุปว่า การเกษตรตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถพึ่งตนเองได้มีการผลิตแบบใช้เอง บริโภคเอง มีความสมดุลในธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม มีการผสมผสานนวัตกรรมร่วมกับเกษตรแนวพุทธโดยใช้หลักกรรมและบทสวดมนต์บทต่างๆก่อให้เกิดดุลยภาพความยั่งยืนด้านคุณภาพชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ทั้งกายภาพ ชีวภาพ และจิตวิญญาณ ด้วยการทำเกษตรแบบธรรมชาติคือใส่ปุ๋ยธรรมชาติ ไม่มีสารพิษ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยเกื้อหนุนที่เกี่ยวข้องต่อความยั่งยืน ได้แก่ ปัจจัยบุคคล มีนักบวชและผู้นำชุมชน ซึ่งมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านศีลธรรม เป็นองค์ประกอบและเป็นแบบอย่างให้สมาชิกชุมชนได้ปฏิบัติตาม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้คำปรึกษา ปัจจัยข้อปฏิบัติร่วมกัน มีกฎระเบียบของชุมชนที่เป็นระบบ และมีเครือข่ายเกื้อกูลกัน เมื่อมีกิจกรรมการทำงานต่างๆ จะมีการประชุมปรึกษาหารือกัน ประสานงานและให้ความร่วมมือกับเครือข่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมือนครอบครัวเดียวกัน ปัจจัยภายนอกจากหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยม จากการวิจัยพบว่า แรงงานมีจำกัดเนื่องจากว่าเป็นสังคมที่มีระบบวิธีการกลั่นกรองผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกชุมชนตามมาตรฐานของศีล คือมีศีล 5 รับประทานมังสวิรัต ไม่มีอบายมุขเป็นอย่างต่ำ และมีการอบรมฝึกฝนสมาชิก ตั้งแต่ขั้นปรับพื้นฐานให้ลดกิเลส ลดความเห็นแก่ตัว โกรธ และหลง ทั้งนี้สมาชิกยังมีความรู้ด้านการเกษตรน้อย เพราะมาจากหลากหลายอาชีพ เช่น ข้าราชการ ค้าขาย เป็นต้น จึงไม่มีประสบการณ์ด้านการเกษตร หากแต่ต้องการเข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชน ด้วยความศรัทธา ในท่านสมณะและสิกขมาตุ และมีจิตอาสาเข้ามาทำงานด้วยความเสียสละ โดยมีข้อเสนอแนะ จากการวิจัยว่า ระบบบุญนิยมต้องเริ่มต้นจากการสร้างคนดีให้มีศีลก่อน คือ คนที่มีศีล 5 ละอบายมุข แล้วคนดีจึงไปสร้างกลุ่มสังคมที่ดี สร้างเศรษฐกิจให้เจริญ และสร้างสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ สมาชิกต้องมาลดกิเลส โกรธ หลง ให้ได้ก่อนเนื่องจากเป้าหมายของการทำงานในระบบบุญนิยมไม่ได้มุ่งค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน แต่เน้นการฝึกฝนตนเองลดละกิเลสต่างๆและรู้จักเสียสละเป็นมนุษย์พัฒนาที่มีความขยันหมั่นเพียร มกน้อย สันโดษ ไม่สะสม ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาการเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยมได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเข้มแข็งและยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะจากผลวิจัยดังนี้

1. ชุมชนควรมีการจัดฝึกอบรมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร ทั้งภายในชุมชนและการศึกษาดูงานนอกชุมชน และควรมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับผู้บริโภคและการตลาด
2. หน่วยงานภาครัฐ ควรส่งเสริมและประสานงานร่วมกับหมู่บ้านชุมชนเพื่อจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่างๆ และควรส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนบนพื้นฐานของคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาวิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมาชิกชุมชนในมิติต่างๆที่มาจากการทำเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ระบบบุญนิยมเพื่อนำผลไปส่งเสริมและเผยแพร่ต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. (2554). *องค์ความรู้และภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน* สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- คณะกรรมการชุมชนบุญนิยมสันติอโศก. (2557). เอกสารชุมชนบุญนิยม (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพมหานคร:ฟ้าอภัย
- คณะทำงานวิชาการ สมัชชาเกษตรกรรมยั่งยืนครั้งที่ 3, เกษตรกรรมยั่งยืน. (2547). *วิถีเกษตรกรรมเพื่อความเป็นไท* ความเรียงว่าด้วยความหมาย หลักการ และนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน, มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน(ประเทศไทย).
- ชาย โพธิ์สิตา. (2552). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- แซมดิน เลิศบุศย์. (2555). *การบูรณาการระบบสารสนเทศไอซีทีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาชุมชนอโศก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,อุบลราชธานี.
- ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม. (2557). *การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนปฐมอโศก จังหวัดนครปฐม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม,นครปฐม.
- พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อินมปัญญา) และคณะ. (2557). *การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน* การเกษตรแนวพุทธ สารสังเขปออนไลน์ สืบค้นเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.tci-thaijo.org>
- พระธรรมยุติ (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- สมณะโพธิรักษ์. (2550). *สาธตมโหศี เศรษฐกิจชนิดใหม่* กรุงเทพมหานคร: กลั่นแก่น.
- _____. (2557). *คำบุญคือบาป บุญคืออะไรกันแน่?* กรุงเทพมหานคร: กลั่นแก่น
- สมณะโพธิรักษ์. (2560). สืบปายะ 4 สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.asoke.info/Book/560317.html>
- _____. (2561, 25 มกราคม) *ผู้นำชาวอโศก สัมภาษณ์โดย นางศิริกุล หวังภูกลาง หมู่บ้านชุมชนราชธานีอโศกอุบลราชธานี*.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2557). *บทเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ใน ประมวลสาระชุดวิชาหลักการจัดการทรัพยากรเกษตร* หน่วยที่ 1 (หน้า 1-32) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ *เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย* เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2546 หน้า 23 ณ ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- สมศักดิ์ เครือวัลย์. (2558). *5 ไร่ พอเพียง* กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ทพลัส.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2547). *เกษตรยั่งยืน วิธีการเกษตรเพื่ออนาคต* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.